

1.02 pregledni znanstveni članek

UDK 728.8(497 Brdo):745.52
prejeto: 23. 12. 2003

Gregor Moder

diplomirani umetnostni zgodovinar, kustos za bivanjsko kulturo, Mestni muzej Ljubljana, Gosposka 15, SI-1000 Ljubljana
gregor.moder@mm-lj.si

Grajske preproge

IZVLEČEK

Zbirka preprog na gradu Brdo je največja javna zbirka na roke vozlanih orientalskih preprog na Slovenskem. Več kot sto preprog je obdelanih po provenienci (zvečine Perzija, Turkmenija in Turčija), dataciji (19. stoletje in začetek 20. stoletja), uporabljenih tehnikah in motiviki. Kritično sta obravnavana njihovo fizično stanje in postavitev. Posebej je predstavljenih nekaj najznačilnejših izdelkov.

KLJUČNE BESEDE

Brdo pri Kranju, preproge

SUMMARY

THE CASTLE CARPETS

The collection of carpets at the Brdo castle is the largest public collection of hand-knotted Oriental carpets on Slovene territory. Over one hundred carpets are treated by provenience (mainly Persia, Turkmenia and Turkey), dating (19th century and the beginning of the 20th century), applied techniques and motifs. Reviewed are their physical state and setting. Some most typical makes are introduced separately.

KEY WORDS

Brdo at Kranj, carpets

Zbirka preprog na gradu Brdo je največja javna zbirka na roke vozlanih volnenih orientalskih preprog na Slovenskem. Na podlagi razpoložljive dokumentacije je najbrž zanesljivo, da prvi zameitek zanj niso mogle biti preproge, najdene *in situ* ob prevzemu gradu po drugi svetovni vojni. Pomemben del osnovnega fundusa je bilo vsekakor gradivo, zbrano v Federalnem zbirnem centru. Pozneje se je zbirka dopolnjevala in spreminjala, predvsem z nakupi, z izmenjavami z drugimi protokolarnimi objekti (z vilo Bled, z vilo Podrožnik, z nekdanjim Izvršnim svetom, deloma z gradovoma Strmol in Snežnik) in z darili.

Leta 1991 sem v okviru sistematičnega popisa premične kulturne dediščine v javnih ustanovah, ki ga je tedaj vodil Mestni muzej Ljubljana, popisal 90 preprog na gradu. Pozneje sem si zbirko še večkrat ogledal, še posebej v letih 2002-2003.¹ Čeprav so predmete zaradi takih ali drugačnih, predvsem reprezentančnih namenov večkrat selili iz enega v drug prostor in čeprav poznam stanje samo v osrednji stavbi, ne pa tudi v spremljajočih objektih na posestvu, lahko rečem, da zbirka obsega danes več kot sto preprog.

Razen redkih izjem (na primer francoski *aubusson*) je provenienca največkrat "Orient". Ohlapna, bolj zgodovinska kot geografska oznaka zajema dežele "vzhodno" od tako imenovane "zahodne Evrope". Grajska zbirka črpa tako deloma iz dežel v jugovzhodni Evropi (od Makedonije in Grčije do Romunije), glavnina pa izhaja iz dežel od Turčije prek Kavkaza in Turkmenije do Perzije, Afganistana in Indije. Med vrstami preprog (kadar so poimenovane po kraju izdelave ali trgu) naj omenim džordes, kejseri, kulo, pandrmo, sivas in isparto iz Turčije, heriz iz perzijskega Azerbajdžana, kazak, kubo in širvan s Kavkaza, različne buhare iz Turkmenije in bahtiar, bidžar, džoušegan, ferahan, hamadan, isfahan, kašan, kerman, kum, mahal, malajer, mašad, meime, sabzevar, saruk, saveh, širaz in tabriz iz Perzije.²

¹ Dvakrat v spremstvu iranskega poznavalca Abdolhamida Hadjiabbasija. Za koristne informacije se mu najlepše zahvaljujem.

² Vprašanje zapisa provenience (se pravi zemljepisnih imen) in izrazov za vrsto izdelkov ali okrasja je zelo zapleteno. Izvirna poimenovanja se včasih deloma, včasih pa tudi močno razhajajo, saj so odraz zemljepisno velikanskega ozemlja, dolgega kronološkega obdobja in jezikovne in etnične heterogenosti. Poleg tega so se v strokovni literaturi pokazala v različnih transkripcijah (pri nas predvsem v nemški in angleški različici). Pri zapisu v pričujočem besedilu sem se oprl predvsem na dva kriterija: 1. kjer je bilo mogoče, sem uporabil že uveljavljeni izraz (na primer za danes milijonsko mesto Tabriz, za romarsko središče Kum ali za sedelno bisago – torbo); 2. pri drugih izrazih sem se, tudi po posvetu z omenjenim strokovnjakom (glej op. 1), odločil za fone- tično najbližji zapis.

Preproge lahko razdelimo po namembnosti, se pravi po osnovni rabi, od pregrinjala za pod sedlo, sedelne *torbe* in vhodnega zastora za v šotor (*engsi* ali tudi *hačli*, se pravi s križastim vzorcem) pri nomadskih vrstah prek molilnih preprog za osebno rabo do najrazkošnejših vrst, ki so kot ključna sestavina opreme krasile najbolj reprezentančne prostore. Glede na nastanek zbirke in vlogo gradu Brdo po drugi svetovni vojni je seveda razumljivo, da v grajski zbirki – z izjemo nekaj turških molitvenikov in nomadskih preprog – prevladujejo predvsem tako imenovane "sobne" preproge, preproge za na tla, med njimi kar nekaj zelo velikega formata (dvajset in več kvadratnih metrov).

Kar zadeva datacijo, izhaja glavnina preprog iz 19. in začetka 20. stoletja. Čeprav je zlasti v trgovski rabi uveljavljena delitev, da so *stare* preproge tiste, ki so starejše od štirideset ali šestdeset let, in *antične* one, ki so starejše od osemdeset ali sto let, je z umetnostnozgodovinskega stališča najbrž primernejša starostna ločnica približno na sredini 19. stoletja (zgornja delitev se je namreč uveljavila v strokovni literaturi med obema svetovnima vojnoma, ko je kategorija *antičen* označevala prvo polovico 19. stoletja). Sredina 19. stoletja je bila namreč obdobje, ko se je, kot že tolikokrat, "Zahod" začel znova zanimati za čare "Vzhoda", večjemu izvozu in večji produkciji pa sta neizbežno sledili prilagoditev starodavnih vzorcev in formatov zahodnemu okusu in izbira sprva anilinskih in precej pozneje sintetičnih barvil.

Velika večina preprog v zbirki je izdelana na pokončnih statvah, z vzdolžno in prečno nitjo (votkom) iz ovčje volne ali največkrat bombaža in s *florom* (se pravi "mesom" iz vozlov) iz ovčje (tudi kozje) volne, kameljih dlak ali svile. Uporabljeni sta obe vrsti vozlov, "turški" ali gordijski in "perzijski" ali *sene*. Turški in perzijski je v tem primeru oznaka za vrsto vozla, ne za geografsko provenienco. Nekaj preprog ima na ožjem koncu tkan in ne vozlan pas (*kelim*).

Največkrat so uporabljena naravna, se pravi rastlinska, rudninska in živalska barvila. Naj omenim broč (za rdečo pri zahodnoperzijskih preprogah), indigo (za modro), žafran (za zlato rumeno) in košeniljko (za rdečo pri vzhodnoperzijskih preprogah). Pri nekaterih preprogah s konca 19. stoletja so uporabljena kakovostno slabša anilinska barvila, ki so jih pozneje zavrgli. Najmlajše preproge so izdelane z industrijskimi sintetičnimi barvili.

Za estetski videz in za ugotavljanje datacije in provenience preprog je poleg uporabljenih tehnik in materialov najpomembnejša izbira vzorca. V tehničnem smislu lahko razdelimo preprogo na osrednje polje in rob (borduro). Osrednje polje je včasih enakomerno okrašeno z "neskončnim", po-

navljajočim se vzorcem, drugič pa z okrasom na sredini (v obliki največkrat enega ali tudi dveh ali treh medaljonov) in z ustreznim okrasom v štirih kotih. Borduro največkrat sestavljajo srednji, malce širši pas in več ožjih pasov. Taka razdelitev seveda velja za tako imenovane preproge za na tla, največkrat pravokotne (redko kvadratne ali okrogle) oblike. Druge vrste preprog so po obliki prilagojene svoji funkciji (na primer *torbe* ali peterokotna pregrinjala za pod sedlo).

Kar zadeva upodobljeno motiviko, lahko razdelimo vzorce na geometrijske (v obliki geometrijskih likov ali stiliziranih rastlin in živali, črte so vselej ravne) in cvetlične (linije vzorca največkrat prepoznavnih rastlin ali cvetov so vegetabilno zavijugane). Posebna kategorija so upodobitve prizorov, na primer lova z lovci in živalmi.

Med geometrijskimi motivi na preprogah grajske zbirke naj omenim osmerokotnik, romb, včasih s kavliji ali s sidrom (v rabi predvsem za osrednji medaljon), različne vrste križev, svastiko in meander (v rabi predvsem za borduro). Med cvetličnimi motivi so najpogostejši (bodisi z izvornim ali z evropskim poimenovanjem): *herati* ali fersanski vzorec (suličasti listi in stilizirano cvetje okoli vitičastega romba z ukrivljenimi stranicami), *mir-i-bote* ali *bote* (z naglasom na zadnjem zlogu: list v obliki solze, v eno stran obrnjene hruške ali mandlja; vzorec se je razširil v vzhodno Perzijo najbrž iz Indije, saj so podobno okrašene stare indijske rute), *mina kani* (ponavljajoči se vzorec urejenega zaporedja večjih in manjših cvetov), palma, arabeska, lotosov cvet, drevo življenja, vrba žalujska in tako naprej.

Simbolika pomenov, tako posameznih motivov kot barv, je pri zahodnjakih od nekdaj netila radovednost. Čeprav lahko včasih govorimo o neposredno prepoznavnem pomenu (zelena barva, denimo, je sveta, zato je le redko uporabljena), pa se strokovnjaki zvečine strinjajo, da gre za starodavno motivno dediščino, kjer so se pomeni združevali, mešali ali so celo že kar pozabljeni. Zanimiv in širši javnosti manj znan je bil tudi vpliv krščanske ikonografije. Veliko kontroverz je povzročila Gantzhornova³ knjiga o "krščanskih" orientalskih preprogah, v kateri je pisec opozoril, kako so zgodnje armenske preproge, ki so jih izdelali v krščanskih skupnostih, vplivale na motivno simboliko (na primer križ, Jesejeva korenika in tako naprej).

Še beseda, dve o fizičnem stanju in ohranjenosti preprog. Tako kot v zvezi z drugimi umetninami in z opremo je vidna velika skrb upravljavcev za ohranjanje neprecenljive kulturne dediščine. Za to si oskrbniki zaslužijo posebno pohvalo. Preproge so sorazmerno dobro ohranjene in

vzdrževane. Potrebno jih je vsaj enkrat na leto izpostaviti soncu in vetru in vsakih nekaj let oprati (medtem ko lahko prvo opravijo na gradu sami, je treba drugo prepustiti strokovnjakom). Moti le dvoje. Prvič. Nekaj preprog je bilo v zadnjih letih neustrezno restavriranih: "resice", in to celo izdelane na stroj, so bile namreč kar prišite (tako imenovane resice so pravzaprav nadaljevanje osnovne niti). Ti in tudi nekateri drugi posegi govorijo o nerazumevanju razmerij med konservacijo (ohranjanjem izvirnega ali zatečenega stanja) in restavracijo (obnavljanjem). In drugič. Zaradi podreditve funkcionalni rabi so preproge ponekod prilepljene na tla, resice so spodvihane, na preprogah stojijo težki predmeti in podobno. Vse to seveda ogroža fizično integriteto umetnin. Kot vselej v takih primerih je treba najti strokovno neoporečen kompromis med zahtevami dejavnosti, ki jih opravljajo na gradu, in varovanjem kulturne dediščine.

V nadaljevanju bom na kratko opisal nekaj preprog, ki naj s svojo kakovostjo, z zanimivostjo ali s tipičnostjo dajo vpogled v bogastvo in širino zbirke.

Na prvem mestu so tako po številu kot po kakovosti perzijske preproge, kot se pač spodobi za deželo z najbogatejšo tradicijo na tem področju. Čeprav ni jasno, ali je najstarejša skoraj v celoti ohranjena vozšana preproga na svetu, tako imenovana paziriška preproga, ki je datirana v 5. stoletje pred našim štetjem, v resnici perzijska (vplivni avtorji⁴ postavljajo njeno provenienco bolj proti severovzhodu, na turkmensko-mongolsko območje), gre zagotovo za dva in pol tisoč let dolgo izročilo. Prav najdba te preproge z vsemi atributi "visoke" umetnosti je omajala uveljavljene poglede na razvoj preprog od nomadskih izdelkov s preprostimi geometrijskimi vzorci za domačo rabo k izdelkom z vse bolj zapleteno ikonografijo za dvorsko rabo.⁵ Nesporna zlata doba izdelovanja preprog v Perziji je bilo sicer safavidsko obdobje (od začetka 16. do začetka 18. stoletja), ko so se prejšnjim izdelkom pridružile reprezentativne preproge z novo cvetlično in živalsko motiviko in z osrednjim medaljonom. Izdelovale so jih dvorne manufakture (*karkhane*) v Kašanu, Kermanu, Isfahanu, Džoušeganu in Tabrizu. Po padcu Safavidov in nemirnih desetletjih, ki so mu sledila, je izdelovanje oživel v 2. polovici 19. stoletja in je odtlej na kakovostnem vrhu produkcije, namenjene za izvoz v zahodno Evropo in Ameriko.

Na Brdu je v srebrnem salonu na osrednjem mestu na sredini prostora razgrnjena velika zahodnoperzijska preproga vrste tabriz (ok. 640 x 430 cm). Na spodnjem robu je mogoče signatura

³ Gantzhorn, *The Christian Oriental Carpet*.

⁴ Bennett, *Oriental Rugs*, str. 38 in *passim*.

⁵ Prim.: Gantzhorn, *The Christian Oriental Carpet*, str. 49.

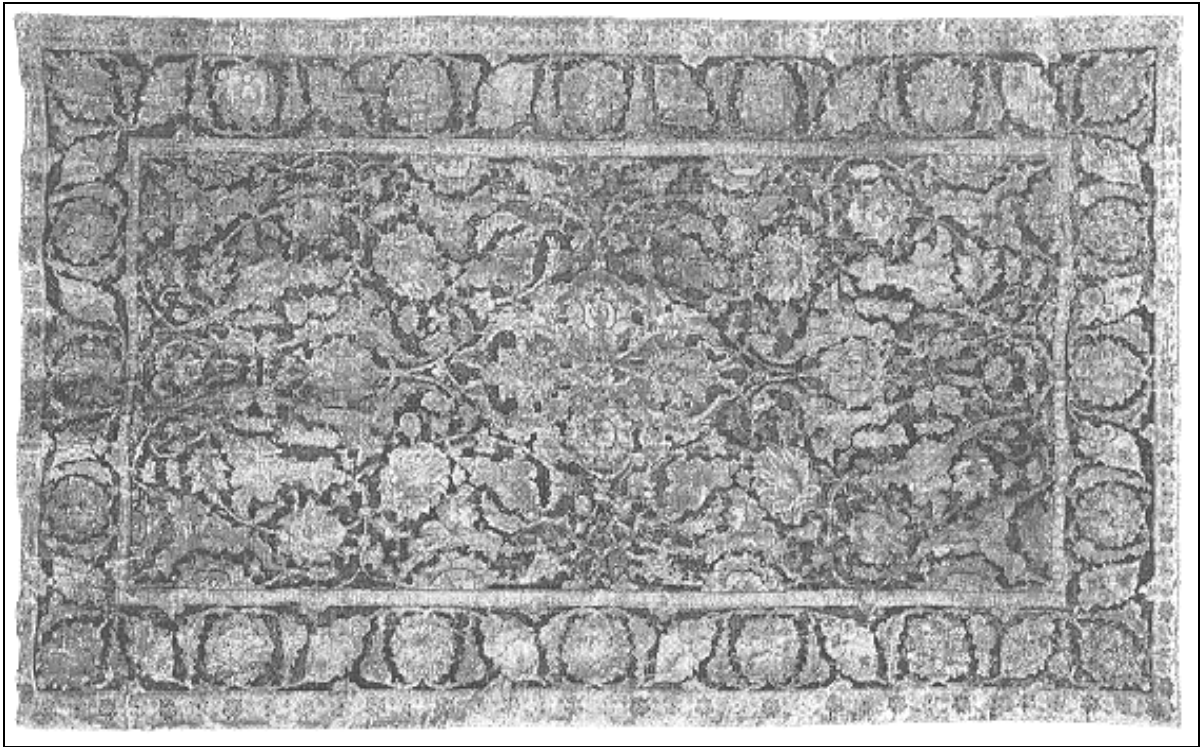

Tabriz, 19. stoletje (detajl) (foto: Miran Kambič)

mojstra Emada in jo lahko datiramo v 19. stoletje. Okrašena je z osnovnim motivom štirih letnih časov v svetlih pastelnih barvnih tonih. Letni časi so ponazorjeni z lovskimi in vrtnimi prizori, med živalmi naj omenim dokaj redko upodobitev purana. Različno široki pasovi v borduri so okrašeni s palmetami. Po kakovosti izdelave in uporabljeni motiviki gre za najboljše nadaljevanje izročila velikih dvornih manufaktur.

V zlatega salonu je podobno položena prav tako velika preproga (ok. 645 x 415 cm) z zanimivo kompozicijsko zgradbo: na vrhu je prečno potekajoč pravokotnik klasičnega, tako imenovanega sobnega formata, pod njim pa na vsaki strani po

dva pokončna, ozka tekača (*kenare*); vse troje je okrašeno z neskončnim cvetličnim vzorcem (*herati*); polje med obema navideznima tekačema je, nepričakovano, okrašeno s povsem drugačnim cvetličnim vzorcem v drugačni barvni skali. Lahko gre za perzijsko preprogo vrste bidžar (ali mogoče malajer?): izdelana je bila po naročilu in je s svojo arhitekturno zgradbo opredeljevala etiketo pri sprejemu po načelu *sar-an-dož* ("vsakomur svoj prostor"; *sar* je sicer osnovna merska enota v velikosti dobrega metra): hišni gospodar je sede počival na prečnem širšem delu, gostje na obeh ožjih stranskih, po vmesnem polju so prinašali hrano in pijačo.

Tabriz hadžalili, 19. stoletje (foto: Miran Kambič)

V pritličju je pred veliko dvorano v enem od separejev na steni obešena na pol skrita zahodnoperzijska preproga vrste tabriz hadžalili iz 19. stoletja (ok. 200 x 125 cm). Po kakovosti in motiviki z osrednjim medaljonskim cvetličnim vzorcem in z zahtevno borduro sodi v krog znanega mojstra hadžija Džalila Marandila (iz Maranda v bližini Tabriza). Zanimiva je njena usoda: glede napoškodbe, ki jih je utrpela, je bila najbrž dolgo v vodi, *flor* je skorajda čisto uničen, predvsem pa se je povsem spremenila barvna skala in se s svojo nenavadnostjo zelo bije z drugimi v zbirki.

Danes v rdečem salonu, prej pa v veži glavnega vhoda, je na tleh osrednjeperzijska preproga vrste kašan iz prve polovice 20. stoletja (ok. 363 x 315 cm). Čeprav je imelo mesto dolgo in odlično tradicijo v safavidskem obdobju, je izdelovanje preprog na koncu 19. stoletja zamrlo in znova oživelo šele v prejšnjem stoletju. Tovrstne preproge sodijo danes z vrstami isfahan, kum in nain med najbolj kakovostno sodobno produkcijo. Preproga je okrašena z izvrstnim ponavljajočim se cvetličnim vzorcem (*bote*). Kakovost izdelave se kaže tudi v zelo velikem številu vozlov (mogoče okoli 800.000 na kvadratni meter), kar daje motivom v vzorcu zelo natančne linije, preprogi pa trepžnost.

Pred okroglo dvorano je na tleh velika azerbajdžanska preproga vrste heriz iz 19. stoletja (ok. 472 x 351 cm). Z vzorcem (arabeski medaljon,

geometrični cvetlični motivi) in z barvno skalo (opečno rdeča, temno modra, slonova kost) je značilna predstavnica svoje vrste. Izdelana je z naravnimi barvili, o čemer priča *abraš*: barvni odtenek se je namreč za malenkost spremenil, ko je zmanjkalo barve in so zmešali novo.

Zanimiva in nenavadna je perzijska preproga v rjavem salonu (ok. 418 x 285 cm). Zaradi redkega vzorca tako v osrednjem polju kot v borduri je njena provenienca negotova in spominja na izdelke iz okolice Isfahana (nadžafabad) ali malo bolj proti severu (arak).

Naj med perzijskimi preprogami na koncu omenim več pred kratkim kupljenih novih preprog vrste tabas, s katerimi so opremili veliko jedilnico. Če je po eni strani prav, da so z njimi nadomestili dragocenejše preproge v prostoru s sorazmerno veliko stopnjo ogroženosti, gre vendarle za izdelke, ki posnemajo kvalitetnejšo sodobno produkcijo iz Naina in se po kakovosti ne morejo primerjati z njimi.

Posebna dragocenost zbirke je več kot deset turkmenskih preprog. Območje vzhodno od Kaspijskega morja je bilo nemara celo zibelka izdelovanja preprog. Žal se je ohranilo le malo preprog iz časa pred 19. stoletjem, mogoče zaradi nomadske rabe. Zavajajoča trgovska oznaka zanje je največkrat buhara. Mesto Buhara, danes v Uzbekistanu na meji s Turkmenistanom, je pravzaprav zgolj trg, na katerem so svoje izdelke prodajala in

še prodajajo nomadska ljudstva iz bližnje ali dokaj oddaljene okolice, po katerih so preproge dobile še dodatno posebno ime (teke, ersari, jomut, čodor, salori...). Največkrat imajo značilno rdeče rjavkasto barvno skalo in so okrašene s ponavljajočim se geometrijskim motivom osmerokotnika, starodavnega motiva, saj ga najdemo že na borduri omenjene paziriške preproge. Perzijski izraz zanj je *gul*: po različnih razlagah naj bi šlo bodisi za stiliziran cvet, odtis slonjega stopala ali pač za heraldični emblema posameznega ljudstva. Preproge imajo včasih na eni ali na obeh ožjih stranicah dodan pas vozlanega okrasa. Naj izrecno omenim samo preprogo te vrste v rdečem salonu (ok. 368 x 230 cm). Njena trgovska oznaka (royal buhara) govori o kakovosti, po času nastanka (prva polovica 20. stoletja) pa je njena provenienca mogoče celo "ruska" (mesto je bilo od leta 1924 v Sovjetski zvezi), kar priča o nepretrganosti in trdoživosti tradicije izdelovanja preprog na tamkajšnjem območju.

Po preprostih geometrijskih vzorcih so turkenskimi podobne kavkaške preproge (s širšega, etnično zelo heterogenega območja med Črnim in Kaspijskim morjem), čeprav z malce drugačno barvno skalo. V zlatem salonu je ob eni od sten na tleh položena preproga vrste kazak s preloma stoletja (ok. 273 x 171 cm). S tremi medaljoni v obliki osmerokotnika, z različnimi zvezdastimi motivi in z močno temno modro barvo na opečnati podlagi je značilen zgled za umirjeno eleganco tovrstnih preprog.

V zbirki je kar nekaj turških preprog. Izdelovanje preprog ima tamkaj nepretrgano tradicijo tudi zaradi dolgega vladanja osmanske ali otomanske dinastije (od okoli leta 1300 naprej). Evropa se je seznanila s turškimi preprogami z izrazito geometrijskimi vzorci že v času Marca Pola in še zlasti v renesančnem obdobju, ko so preproge celo dobile ime po upodobitvah na delih največjih tedanjih slikarjev (denimo Holbeina ali Lotta). Od 16. stoletja naprej so izdelovali tako imenovane molilne preproge, na katerih so kleče molili verniki, obrnjeni proti Meki (ušak in pozneje džordes, ladik in bergama). Po že omenjenem prelomu sredi 19. stoletja so začeli v večji meri izdelovati tudi preproge s cvetličnimi motivi, ki so bile po eni strani nadaljevanje tako imenovanih kairskih ali mameluških preprog (Turki so zavzeli Egipt leta 1517), po drugi strani pa so predvsem posnemale perzijske vzore iz safavidskega obdobja.

V enem od apartmajev je na tleh molilna preproga (*namazlik*) vrste pandrma s preloma stoletja (ok. 196 x 150 cm). Osrednje polje med številnimi robnimi pasovi je oblikovano v *mihrab*, molilno nišo z visečo mošejsko svetilko pod lokom. Čeprav se preproga po tradicionalni obliki navezuje na slavne predhodnice, gre vendarle le za posnemanje vrhunskega izročila.

Pred okroglo dvorano je na steni obešena preproga (ok. 255 x 193 cm) s preloma stoletja in s prišito oznako "Broussa" na hrbtni strani. Gre za trgovsko oznako provenience, na podlagi katere je bila preproga kupljena v starinarnici. V Brusi (danes Bursi) je vsaj od 15. stoletja delovala dvorna manufaktura, poleg carigradske največja v osmanskem cesarstvu. Žal se ni ohranila pravzaprav nobena preproga, ki bi bila zanesljivo izdelana tamkaj. Trgovska oznaka potemtakem pomeni sorazmerno kakovosten, vendar precej mlajši turški izdelek, z gostimi vozli, s florom iz svile (ali iz finega merceniziranega bombaža s satenastim otipom?) in z vzorcem cvetličnih motivov v pravokotnih poljih po perzijskih vzorih.

Med evropskimi preprogami, narejenimi po "orientalskih" vzorih, naj omenim dve preprogi. Na odličnem prostoru – v spalnici glavnega apartmaja – je na vidnem mestu na sredini prostora na tleh položena grška preproga iz 20. stoletja (ok. 342 x 238 cm). Postavitev je povsem neustrezna. Gre za sorazmerno novo preprogo, ki je s centralnim medaljonskim vzorcem le od daleč podobna perzijskim zgledom in je izredno šibke kakovosti, tako po izdelavi kot po uporabljenem materialu (volna je groba in brez leska).

Drugačna je romunska preproga iz 20. stoletja (ok. 350 x 280 cm), položena na tleh pred lovsko sobo in deloma skrita pod težkim podstavkom za kip. Čeprav Romunija nima dolge tradicije izdelovanja preprog (slavne "sedmograške" ali "transilvanske" preproge iz 17. stoletja so turške), izdelujejo tamkaj sorazmerno kakovostne preproge, ki so bodisi natančne kopije po več sto let starih perzijskih ali turških izvornikov (tuduk) ali pa so, tako kot obravnavana preproga, svobodna preinterpretacija perzijskih motivov.

Za konec

Na podlagi povedanega je jasno, da si zbirka preprog na gradu Brdo zasluži natančnejšo in poglobljenejšo obravnavo. Prvi korak je vsekakor dokončanje pred leti začetega popisa, v smislu ažuriranja in dopolnitve vseh relevantnih podatkov, mer, tehnik, uporabljenih materialov in tako naprej, pa tudi v smislu popisa še nepopisanih, pred kratkim pridobljenih ali od drugod prenesenih preprog. Šele celovitejša dokumentacija bo ob fotografski podpori omogočila valorizacijo celotnega fundusa in zbirke kot celote. In šele strokovna valorizacija bo lahko dobra podlaga za ustreznejšo postavitev.

Največja hiba zbirke je namreč prav postavitev, se pravi vloga preprog v okviru celovite vsebinske in vizualne prezentacije posameznega ambienta in njihova ubranost z drugimi prvinami, predvsem z arhitekturo interierja, z zavesami in z vrstami podov in talnih oblog, s stilnim pohištvom in s sli-

kami. Lahko rečem, da je šlo postavljalcem, žal, prevečkrat zgolj za estetsko obogatitev in včasih že kar za preobložitev. Renovacije posameznih delov interierja so vselej potekale posamezno in so se podrejale osnovni, praktični rabi prostorov, zmanjkalo pa je časa, strokovne energije, denarja in mogoče tudi volje za uresničitev celovitejše rešitve. Eden od dezideratov je potemtakem strokovna, umetnostnozgodovinska ali kar muzejska prezentacija zbirke in pravzaprav celotnih grajskih ambientov.

LITERATURA

- Aschenbrenner, Erich: *Oriental Rugs. Volume 2 Persian*. Woodbridge : Antique Collector's Club Ltd, 1990 (angleški prevod, ponatis).
- Bateman Faraday, Cornelia: *European and American Carpets and Rugs*. Woodbridge : Antique Collector's Club Ltd, 1990.
- Bennett, Ian (urednik): *Oriental Rugs. Volume 1 Caucasian*. Welsermühl : Oriental Textile Press Ltd., 1981.
- Bennett, Ian (urednik): *Rugs & Carpets of the World*. London : Tiger Books International, 1988 (ponatis).
- Bode, W., in Kühnel, E.: *Vorderasiatische Knüpfteppiche aus älterer Zeit*. Leipzig : Verlag von Klinkhardt & Biermann, s. a. (druga izdaja).
- Calatchi, Robert de: *Orientteppiche. Geschichte Ästhetik Symbolik*. München : Verlag Georg D. W. Callwey, 1968.
- Campana, Michele: *Tapetti d'oriente*. Milano : Fratelli Fabbri Editori, 1966.
- Curatola, Giovanni: *Teppiche. Materialen. Knüpfarten. Muster. Geschichte. Herkunft*. München in Zürich : Delphin Verlag, 1981 (prevod v nemščino: Christina Callori-Gehlsen).
- Ford, P. R. J.: *Oriental Carpet Design. A Guide to traditional motifs, patterns and symbols*. London : Thames and Hudson Ltd, 1989 (revidirana izdaja).
- Gantzhorn, Volkmar: *The Christian Oriental Carpet. A Presentation of its Development, Iconologically and Iconographically, from its Beginnings to the 18th Century*. Köln : Benedikt Taschen Verlag GmbH & Co. KG, 1991 (prevod v angleščino: Charles Madsen).
- Harris, Nathaniel: *Rugs and Carpets of the Orient*. London-New York-Sydney-Toronto : The Hamlyn Publishing Group Limited, 1977.
- Hubel, Reinhard: *Ullstein Teppichbuch. Eine Teppichkunde für Käufer und Sammler*. Berlin-Frankfurt/M-Dunaj : Ullstein, 1965.
- Jacoby, Heinrich: *ABC des echten Teppichs*. Tübingen : Verlag Ernst Wasmuth, 1966 (8. izdaja).
- Loos, A. A.: *Čarobni svet orientalskih preprog*. Ljubljana : Amalietti, 1995.
- Loos, Aleksej Adrijan: *Zgodnje preproge in njihove upodobitve v italijanskem slikarstvu do srede XIV. stoletja*. Ljubljana, 2001 (diplomsko delo, tipkopis).
- Loos, Aleksej Adrijan: Upodobitve turških preprog v Carpacciovem ciklu za Scuola di Sant'Orsola. *Zbornik za umetnostno zgodovino, Nova vrsta*, 38, 2002, str. 79-106.
- Moder, Gregor: *Zbirka preprog Brdo pri Kranju*. Ljubljana : Zavod za varstvo kulturne dediščine, (Kulturni in naravni spomeniki Slovenije, 205), 2004, str. 38-43.
- Parsons, R. D.: *Oriental Rugs. Volume 3 Afghanistan*. Woodbridge : Antique Collector's Club Ltd, 1983.
- Schürman, Ulrich: *Teppiche aus dem Orient*. Wiesbaden : Ebeling Verlag, 1981 (6. izdaja).
- Stojanović, Dobrila: *Orientalni tepisi i ćilimi*. Beograd : Muzej primenjene umetnosti, 1971 (v cirilici).
- Stone, Peter F.: *The Oriental Rug Lexicon*. London : Thames and Hudson, 1997.
- Zipper, Kurt, in Fritzsche, Claudia: *Oriental Rugs. Volume 4 Turkish*. Woodbridge : Antique Collector's Club Ltd, 1989 (angleški prevod).

Z U S A M M E N F A S S U N G

Die Teppiche auf Schloss Brdo

Die Teppichsammlung auf Schloss Brdo/Egg ist die größte öffentliche Sammlung handgeknüpfter orientalischer Teppiche in Slowenien. Sie umfasst mehr als hundert Stücke. Sie stammen zum Teil aus Südosteuropa (Mazedonien, Griechenland, Rumänien), die Provenienz des Großteils der Teppiche erstreckt sich aber in einem breiten Streifen von der Türkei, über den Kaukasus und Turkmenien nach Persien, Afghanistan und Indien. Ihrer Bestimmung nach handelt es sich meistens um Bodenteppiche, vor allem für repräsentative Zwecke, es gibt aber auch etliche Gebets- und Nomadenteppiche.

Die meisten Teppiche stammen aus dem 19. und vom Beginn des 20. Jahrhunderts. Sie wurden auf vertikalen Knüpfstühlen hergestellt, mit Kette und Schuss aus Wolle, meist Baumwolle sowie mit Flor aus Schafs- und Kamelwolle oder Seide. Dabei

verwendete man meistens Natur-, Pflanzen-, Erz- oder Tierfarben, zum Teil auch Anilin- und synthetische Farben.

Es handelt sich entweder um geometrische (Achteck, Rhombus, Kreuze, Swastika, Mäander u.ä.) oder floreale Muster und Motive (Herati, Boteh, Mina-Khani, Palmette, Arabeske, Lebensbaum u.ä.). Einige Teppiche zeigen Jagd- und Gartenszenen.

Die Teppiche sind verhältnismäßig gut erhalten. Leider wurden einige von ihnen unsachgemäß restauriert (die Fransen wurden zugenäht). Störend wirkt auch ihre Unterordnung unter das funktionalistische Prinzip der Schlossräume (Teppiche sind manchmal auf dem Boden geklebt, schwere Gegenstände stehen darauf, die Fransen sind nach unten eingeschlagen). Einen Schwachpunkt der Sammlung stellt die Aufstellung dar, d.h. die Rolle der Teppiche im Rahmen der einzelnen Ambiente.

Gesondert ausgestellt sind einige gute, interessante oder charakteristische Teppiche nach historischer Provenienz: aus Persien (z.B. Täbris, Kashan, Heris), aus Turkmenien (Bukhara), aus dem Kaukasus (Kasak), aus der Türkei (Panderma, Brussa) und aus Europa.